

ויהי ה' את יוסף

מים ראשונים: בכל פרשת יוסף ואחיו, מפרק לז ועד סוף ספר בראשית, אין שימוש בשם הווי"ה רק בשם אלוהות, להוציא את קריאתו של יעקב באמצע ברכתו לבניו בפרשת ויחי: "לישועתך קיויתי ה'". יוצאות מן הכלל הן פרשת יוסף בבית פוטיפר ובבית הסוהר וכן פרשת יהודה ותמר, בהן מצוי שם הווי"ה באופן בולט ביותר. בשתי הירידות שבאו בעקבות מעשה מכירת יוסף – ירידות, הן עפ"י פשט הפסוקים והן עפ"י מדרשי חז"ל שנדרשו לכך בהרחבה (בראשית רבה פרשה פה ורבים אחרים) - יש מעין פרץ של שימוש מוגבר בשם הווי"ה. שם ה' נוכח! ולאחר מכן באה שתיקה גמורה עד סוף ספר בראשית, להוציא, כאמור, את קריאתו של יעקב באמצע ברכתו לבניו: "לישועתך קיויתי ה'". האם רק שם הרגיש יעקב ששם הווי"ה חוזר אליו? (אגב, היעדרות שם הווי"ה בולטת כבר בפרקים הקודמים לב-לז, למעשה מחזרתו של יעקב לארץ; ואפשר שכל זה הוא בעצם רצף אחד). וכבר הערנו על עניין זה במים האחרונים 2 של דברינו [הסיפור שלא סופר](#) בפרשת ויגש, וכאן נרחיב מעט.

וַיְהִי ה' אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִ: (בראשית לט ב).¹

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה יד – עמו אנכי גם בצרת היחיד

... וכן אתה מוצא, כל זמן שישראל משועבדין, כביכול שכינה משועבדת עמהם, שנאמר: "ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (שמות כד ו).² וכשנגאלו מה הוא אומר? "וכעצם השמים לטוהר" (שם). ונאמר: "בכל צרתם לו צר" (ישעיה סג ט).³ - אין לי אלא צרת ציבור, צרת יחיד מנין? תלמוד לומר: "יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה" (תהלים צא טו),⁴ ואומר: "ויקח אדני יוסף אותי", ואומר: "ויהי ה' את יוסף" (בראשית לט כ - כא),⁵ ואומר: "מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו" (שמואל ב ז כג).⁶

בראשית רבה פו ד פרשת וישב – הקב"ה עם הקטן והחלש

"ויהי ה' את יוסף", אבל עם שאר שבטים לאו? אמר ר' יודן: (משל) לְבָהֲמִי⁷ שהיה לפניו שתיים עשרה בהמות טעונות יין. נכנסה אחת מהם לחנותו של עובד כוכבים, הניח אחת עשרה והלך לו אחריה. אמרו לו: מה אתה מניח אחת עשרה והולך לך אחרי האחת? אמר להם: אלו ברשות הרבים הם ואיני חושש להן שמא יעשה יין נסך. אבל זו שנכנסה לחנותו של גוי, אני חושש שלא יעשה נסך. כך, אלו גדולים וברשות אביהם, אבל זה שהוא קטן וברשות עצמו, לפיכך: "ויהי ה' את יוסף".⁸

¹ וחוזר הביטוי בהמשך הפרק, כאשר יוסף נחבש בבית הסוהר עקב עלילתה של אשת פוטיפר, ככתוב: "וַיְהִי ה' אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּן בְּעֵינָיו שֶׁר בֵּית־הַסֹּהֵר" (בראשית לט כא). וגדול השני מהראשון, שזה הראשון ברווחה (יחסית), ואילו השני בצרה של ממש.

² לבנת הספיר מסמלת את צער השכינה על שעבוד בני ישראל. ראו רש"י על הפסוק בשמות כד ו: "כמעשה לבנת הספיר - היא הייתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים". ראו דברינו [לבנת הספיר](#) בפרשת משפטים.

³ שכביכול הקב"ה עצמו נמצא עם עם ישראל בצרתם. כתיב: לא צר וקר: לו צר. ראו בישעיהו שם. ראו דברינו [צערם של ישראל](#) ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל.

⁴ שהוא בלשון יחיד.

⁵ הדרשן מעדיף את "ויהי ה' את יוסף" השני, בבית הסוהר (ראו הערה 1 לעיל) ולפיכך הוא מביא קודם את הפסוק "ויקח אדוני יוסף אותי" של הורדת יוסף לבית האסורים. ראו במדבר רבה יד ג: "ויהי ה' את יוסף - ר' יודן בשם ר' איבו אמר: אין לי אלא ברווחה, בצרה מנין? - אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו". ובאופן ברור עוד יותר במדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן טז: "אמר ר' אבהו: אין לי אלא ברווחה, מנין אפילו בצער? הרי כתוב: ויקח אדוני יוסף אותי ויתנהו אל בית הסוהר (בראשית לט כ), אעפ"י כן: ויהי ה' את יוסף (שם שם כא)".

⁶ הפסוק האחרון צריך בירור שהרי שם מדובר בצרת הציבור, צרת העם כולו. אבל מעיקר המדרש ברור שהקב"ה נמצא גם בצרת היחיד. יוסף בצרה וה' איתו. ראו מקבילה בספרי במדבר פרשת בהעלותך פסוקא פד: "בכל צרתם לו צר (ישעיה סג ט) - אין לי אלא צרת צבור, צרת יחיד מנין? תלמוד לומר: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה (תהלים צא טו) וכן הוא אומר: ויקח אדני יוסף אותי וגו' ויהי ה' את יוסף (בראשית לט כ - כא) וכן הוא אומר: מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו (שמואל ב' ז כג)". (ראו דברינו [אשר פדית גוי ואלהיו](#) בפסח). ואיך היה ה' אתו? בכך שנתן את חינו בעיני הבריות. ראו ספרי במדבר פרשת נשא פסוקא מא בברכת כהנים: "ויחונך - יתן חנך בעיני הבריות, וכן הוא אומר: ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר (בראשית לט כא)". ושם עוד אנשים שנשאו חן (ויחונך - ישא): אסתר ודניאל: "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (אסתר ב טו)", "ויתן האלהים את דניאל לחן ולחסד ולרחמים (דניאל א ט)". ונח לא מוזכר שם. נח מצא חן, לא נשא חן.

⁷ אדם שמנהיג בהמות, נקרא גם בָּהֵם בלשון המדרש. ראו דברים רבה ג ו בספור על ר' יונתן והבָּהֵם שלו.

⁸ יוסף הוא החלש, האח הקטן והפגוע ולפיכך הוא זקוק לשמירה יתירה. ראו פירוש/מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרשת וישב פרק לט סימן ב: "ויהי ה' את יוסף. סילק הקב"ה שכינתו מאת אחיו שהן גדולים וברשות אביהם, והשרה שכינתו אצל זה שהוא קטן, וברשות עצמו". ובפירוש חזקוני בראשית פרק לט ב: "ויהי ה' את יוסף - הוצרך סיוע וסעד כדי שלא יטמע לבין הגוים".

פסיקתא דרב כהנא פסקא ט שור או כשב – האלהים יבקש את נרדף

"והאלהים יבקש את נרדף" (קהלת ג טו). רב חונה בשם רב יוסף: עתיד הקב"ה לתבוע דמן של נרדפים מיד רודפיהם. צדיק רודף צדיק, - והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף רשע - והאלהים יבקש את נרדף. רשע רודף צדיק - והאלהים יבקש את נרדף. אפילו את חוזר ואומר צדיק רודף אחר רשע - מכל מקום: "והאלהים יבקש את נרדף".⁹ תדע לך שהוא כן, שהרי הבל נרדף מפני קין ... "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו" (בראשית ד ד). נח נרדף מפני דורו ... "ונח מצא חן בעיני ה'" (בראשית ו ח). אברהם נרדף מפני נמרוד ... "אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם" (נחמיה ט ז). יצחק נרדף מפני פלשתים ... "ויאמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך" (בראשית כו כח). יעקב נרדף מפני עשו ... "כי יעקב בחר לו יה" (תהלים קלה ד). יוסף נרדף מפני אחיו, "והאלהים יבקש את נרדף", "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" (בראשית לט ב).¹⁰

בראשית רבה פו ב פרשת וישב – הבן מושך את האבא וזה מוריד את השכינה עמו

"ויוסף הורד מצרימה" - ... הוריד לאבינו יעקב למצרים.¹¹ ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר סימון אמר: לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת.¹² מה עשו לה? משכו את בנה לפניו והיתה מהלכת אחריו על כורחה, שלא בטובתה. כך היה יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות ובקולרים. אמר הקב"ה: בני בכורי ואני מורידו בבזיון?¹³ ואם ליתן בלבו של פרעה, איני מורידו פומבי, אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריו על כורחו שלא בטובתו. והוריד את השכינה למצרים עמו.¹⁴ ר' פנחס בשם ר' סימון אומר: מנא לן שירדה השכינה עמו? מדכתיב: "ויהי ה' את יוסף".¹⁵

רמב"ן בראשית פרק לט ג-ד – ראייה של דיבור או של מעשה

⁹ האלהים יהיה לצידו של הרשע הנרדף, אפילו במקרה שהרודף הוא צדיק והנרדף הוא רשע. מדרש פסיקתא דרב כהנא צועד צעד נוסף: יוסף הוא לא רק הבן הקטן והאובד שיצא מרשות אביו ומישהו צריך לשמור אותו, יוסף הוא ילד רדוף ונרדף! ובתור שכזה ה' איתו כי "האלהים יבקש את נרדף"! מדרש זה מזכיר לנו ששהותו של יוסף בבית פוטיפר, יכולתו המופלאה לשרוד שם ולמצוא חן ולהיות "איש מצליח", אינם יכולים להסתיר את העובדה שמדובר באיש נרדף, בנער שנתלש מבית אביו (ביטוי ששאלנו ממשה, שמות רבה ב ה, ראו בדברינו [איש מצרי](#)), באח צעיר שחווה אכזריות קשה של שנת אחים! ילד צעיר שאין לו בעולמו דבר חוץ מאמונה בקב"ה. ראו דברי דוד בתהלים פרק כז י: "כִּי־אֲבִי וְאֲמִי עֲזָבוּנִי וְה' יֹאסֶפְנִי". ויש לחזור ולשים לב לארבע האפשרויות שהמדרש מביא: צדיק שנרדף מפני רשע, רשע מפני רשע, צדיק מפני צדיק ומעל כולן: רשע שנרדף ע"י צדיק - בכולם אלהים ניצב תמיד לצידו של הנרדף. אך דא עקא, שכל הדוגמאות שהמדרש מביא, קין והבל, אברהם ונמרוד, יצחק ופלשתים וכו', הן לכאורה פשוטות, של צדיק שנרדף ע"י רשע. וזה לא חידוש גדול, זה לא מדגיש את עוצמת האמירה: "והאלהים יבקש את נרדף"! האם אפשר שהדוגמא האחרונה של יוסף ואחיו מתקרבת לפחות למקרה של רשע מול רשע, צדיק מול צדיק? האם המדרש רומז לנו שבמחלוקת יוסף ואחיו אין קביעה ברורה בצד מי הצדק ובצד מי הרשע? הרי התורה מעידה ואומרת: "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם"! אם אכן כך, אזי זו הדוגמא שאנחנו מחפשים, של העמידה לצד הנרדף גם אם הוא אינו הצדיק והצודק - אבל עדיין הוא הנרדף. ראו אוצר המדרשים (אייזנשטיין) הלל עמוד 127: "הללו את שם ה', שבו נברא העולם כי מדותיו רחום וחנן אך אפים ורב חסד ואמת ומטה כלפי חסד, ואומר: ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד". בפשט הפסוק: פוטיפר הוא שנוטה חסד ליוסף, אבל במדרש, הקב"ה מטה כלפי מידת החסד, על חשבון האמת הצרופה, וזה פירשו "וה' אתו". יוסף הוא הנרדף והוא זקוק למידת החסד המטה לפעמים את האמת.

¹¹ יוסף הוריד את יעקב למצרים, או נאמר שירידתו של יוסף הייתה במטרה (או סופה) להוריד את יעקב. מקולין הוא בית המטבחיים. ראו בבראשית רבה לג ג הסיפור על העגל שהיה מובל לשחיטה וגעה בבכי לפני רבי "כאומר הצילני", ומה ענה לו רבי ומה אירע לרבי בעקבות זה. ראו הסיפור בדברינו [ורחמינו על כל מעשינו](#) בפרשת נח.

¹³ השימוש כאן בביטוי "בני בכורי" שמופיע בתהליך גאולת עם ישראל ממצרים, ככתוב: "וְאִמְרַתְּ אֶל־פְּרָעֹה לֵאמֹר ה' בְּנֵי בְכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות ד כב), אומר דרשני. הדרשן מקדים ביטוי זה לירידה למצרים ונראה שבכך הוא מנסה להתמודד עם תהייה אפשרית על ירידת בית יעקב למצרים ראו בדברינו [בני בכורי ישראל](#) בפרשת שמות וכן [האם נגזר על אבותינו לרדת למצרים](#). במשפט זה הוא חוזר ליוסף.

¹⁵ ויהי ה' את יוסף לא רק משום שהוא זקוק להגנתו כיון כשר שצריך לשמור אותו שלא יתנסך בין עובדי עבודה זרה, גם לא מכ השכינה שתמיד גולה עם ישראל: "בכל צרתם לו צר", וגם לא משום שהוא נרדף וה' יבקש את נרדף, אלא משום שנפל בגורלו להיות החלוץ שלפני המחנה ולרדת ראשון לגלות מצרים. ולא חשובים כרגע הסיבה או הצידוק לעצם הגלות. הוא נשלח ראשון ולא בכדי, ואחריו יבוא אביו אשר אהבו ועמו כל בני ביתו. לפיכך, ראוי יוסף לשמירה יתרה, למציאת חן ולשאת שם שמים. לפיכך, ה' איתו. אם כך, אזי אולי זו סיבת הפרץ של שם הווי"ה במטרה לשמר את יוסף כחלוץ לפני המחנה היורד לגלות ורגע לפני שיכסה חושך תרבות מצרים ועוצמתה את שבת יעקב-ישראל הקטן.

"וירא אדוניו כי ה' אתו" - שם שמים שגור בפיו, לשון רש"י.¹⁶ ואינו נראה. אבל וירא אדוניו כי ה' אתו, כי יצליחו מעשיו בכל עת יותר מכל אדם וידע כי מאת אלהים הוא לו.¹⁷ וכן (לעיל כו כח) ראה ראינו כי היה ה' עמך.¹⁸

בראשית רבה פו ה פרשת וישב – פוטיפר רואה את השכינה

"וירא אדוניו כי ה' אתו" (בראשית לט ג) – ר' הונא בשם ר' אחא: מלחש ונכנס מלחש ויוצא. היה אומר לו¹⁹: מזוג רותחים! והיו רותחים. מזוג פושרים! והיו פושרים. אמר: מה יוסף, תבן לעפרים אתה מכניס? קדרים בכפר חנינא? גיזות בדמשק? חרשים (כשפים) במצרים! במקום של מכשפי כשפים? עד היכן? א"ר חייא: עד שראה שכינה עומדת על גביו, הדא הוא דכתיב: "וירא אדוניו כי ה' אתו".²⁰

מדרש תנחומא פרשת וישב סימן ח – שכח את בית אביו

... את מוצא כיון שהיה בבית רבו: "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו'". "וירא אדוניו כי ה' אתו וגו'", וכי פוטיפר רשע היה רואה שהקב"ה עמו? ומה הוא "כי ה' אתו"? אלא שלא היה שמו של הקב"ה זז מפיו. היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר: ריבון העולם, אתה הוא בְּטַחוּנִי אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני. ופוטיפר אומר לו: מה אתה מלחש? שמא כשפים אתה עושה לי? והוא משיבו: לא, אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך. לפיכך כתיב: "וירא אדוניו כי ה' אתו".²¹ ומהו "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו"? היה מוזג לרבו קונדיטין והוא אומר לו: מה מזגת לי? הוא אומר: קונדיטין. אומר לו: פסינתטון אני רוצה - והיה פסינתטון. הוא אומר: יין אני רוצה - והיה יין. הוא אומר: יין מבושל אני רוצה - והיה מבושל! וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר, שנאמר: "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו". כיון שראה רבו כן, מסר כל המפתחות ולא היה יודע אחריו כלום, שכן אמר: "הן אדוני לא ידע אתי מה בבית". כיון שראה יוסף את עצמו בכך, התחיל אוכל ושותה מסלסל בשערו ואומר ברוך המקום שהשכינה בית

¹⁶ פרשני רש"י מפנים למדרש תנחומא בפרשתנו שנראה להלן.

¹⁷ ראו מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - פרשת נשא: "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח - איש צדיק היה לו לומר, ומה מצליח? - שווה. אמר לו הקב"ה: שוית אתה מה ששוה אדם הראשון, ואין מצליח אלא שוויה". ההצלחה מעידה על הבחירה, על כך שהאדם שווה (ממש כמו הסלנג בימינו) וממילא על כך שמישהו למעלה מטה כלפיו חן וחסד.

¹⁸ נעשה אתנחתא קלה בפרשני המקרא, שאולי גם תוביל אותנו לקבוצת המדרשים הבאה. עפ"י רש"י "ה' אתו" פירושו שהיה יוסף מזכיר בכל הזדמנות את שם ה': ברוך ה', תודה לה', בעזרת ה' וכו', מעין מה שהוא גם אומר לפרעה: "בלעדי, אלהים יענה את שלום פרעה". זה מה שאדוניו (פוטיפר) ראה או שמע, אלא שאצל פרעה זה שם אלוהות שיכול להתפרש כשם כללי, ואילו כאן, בבית פוטיפר, שם הוו"ה. בכך נראה שיוסף מקדים את בעז ובית דינו שחידשו לשאול לשלום ולברך בשם ה' (ברכות נד א, רות רבה ד ה, מובא בדבריני מצוות והלכות במגילה וכן [על לעשות לה' הפרו תורתך](#)), ואף שופך אור על הציווי בתורה: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" - לשוא לא, אבל לשם שמים כן (ובניגוד לדורנו שקפצה עליו הקו"ף בכל אזכור שם שמים, גם כאשר אומרים פסוק כהלכתו ומשפט שברור שכוונתו לשם שמים). נראה שאולי זו גם גישתו של אונקלוס כשהוא מתרגם: "ויהי ה' את יוסף - מימרא דה' בסעדיה דיוסף". דבר ה' בעזרו, וכשיטתו העקבית של אונקלוס להרחיק כל הגשמה אפשרית של הקב"ה. אבל רמב"ן חולק וסבור שעצם הצלחתו של יוסף היא שהעידה על כך שה' איתו. מעשיו של יוסף והצלחתו הם שמעידים שה' איתו, לא דיבורו, וזה מה שפוטיפר ראה! כמדרש ילמדנו בהערה הקודמת שמעניין לחשוב אם רמב"ן הכיר. רש"י יטען ויאמר: אם לא שהיה יוסף מזכיר את שם ה', מנין היה פוטיפר יודע לייחס את הצלחתו לכך שה' איתו! ורמב"ן יענה: היא הנותנת, שהרי ידעו המצרים שיוסף הוא עברי ושונה מהם, וכשיראו את הצלחתו ישאלו ויסיקו שאלהי העברים בעזרו וזה קידוש השם שעשה יוסף (ראו דברי המלחים בספר יונה). נשאר לשואבי המים להמשיך ולדון במחלוקת זו שבין רש"י ורמב"ן וגם לקשר אותה להערתנו בראש הדף על שם הוו"ה שמופיע במיוחד בפרשתנו.

¹⁹ פוטיפר ליוסף.

²⁰ מדרשים דומים מצאנו בשמות רבה בעת שמשה עומד לפני פרעה ועושה לפניו את המופתים שה' שלחו לעשותם. ראו למשל שמות רבה (שנאן) פרשת וארא, פרשה ט סימן ו: "באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת ואמר להם: כך היא אומנותו של אלהיכם? בנוהג שבעולם, בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין לה. כלום מביאין מוריאס לאספמא? דגים לעכו? אי אתם יודעים שכל הכשפים ברשותי?". אבל כאן, מקדים בראשית רבה את שמות רבה, יוסף את משה ופוטיפר את פרעה. "וירא אדוניו כי ה' אתו", היא עדות חשובה שפוטיפר המצרי ראה את השכינה עומדת על גבי יוסף, זו שירדה איתו כדי לטוכן ולהגן עליו, והכיר בכך שמעשיו אינם בגדר כישוף. מה שפרעה אח"כ צריך אותות רבים על מנת להשתכנע. ראו מדרש מרוכך יותר, בלי כשפים לכאורה, שמרומם את פוטיפר עוד יותר. מדרש תנחומא פרשת נשא סימן ל: "ביום השמיני נשיא לבני מנשה - אמר רבי אבין הלוי רבי: היה יוסף מברך להקב"ה ואדוניו ראה אותו מלחש בפיו. והוא אומר לו: מה אתה אומר? הוא משיבו ואומר: אני מברך להקב"ה. א"ל: אני מבקש לראותו. א"ל יוסף: הרי חמה שהוא אחד מכמה שמשין שלו אין אתה יכול להביט בו, כבודו על אחת כמה וכמה! א"ל הקב"ה: חייך, בשבילך אני נגלה עליו, שנאמר: וירא אדוניו כי ה' אתו. אמר רבי חנינא מהו שכתוב מי הוא זה מלך הכבוד? (תהלים כד) שהוא חולק כבוד ליראיו". יראיו הם אלה שזוכים לראותו. ופוטיפר הוא אחד מהם!

²¹ ופוטיפר, כך נראה להמשיך את המדרש, מקבל את דבריו של יוסף. דרשה זו אולי אינה עוצמתית כמו הדרשה בה סיימנו את הערת השוליים הקודמת, אך עדיין חיובית למדי ביחס לפוטיפר. האם יחס זה בא להסביר את קשרי המשפחה שיווצרו בהמשך (עפ"י המדרש) בין יוסף ופוטיפר, כאשר יוסף נושא את בתו לאשה (ברש"י ובמדרשים)?

אבי. א"ל הקב"ה: אביך מתאבל עליך בשק ואפר ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך? הרי אדונתך מזדווגת לך ומצירה לך, לכך כתיב: "ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף".²²

שמות רבה (שנאן) פרשת וארא פרשה ו – האם הקדים יוסף את משה?

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות ו ג). אמר לו הקב"ה: חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה. כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם ששמי ה' כשם שאמרתי לך וכו'.²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראו פירוש רבי בחיי בן אשר שמות פרק כח על אבן שהם שבחושן שהיא אבנו של יוסף: "יוסף על שהם והוא נקרא אוניקלי", וסגולת אבן זה לתת חן לאדם בעיני כל רואיו ונקראת שהם, ויש בה אותיות השם, על שם: ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח, וכתוב: (שם, כא) ויתן חנו בעיני שר בית הסהר, ומי שנושאה בבית המלכות תועיל הרבה ויצליח ויהיו דבריו נשמעים".

²² "ויהי ה' את יוסף" "וירא אדוניו כי ה' אתו", מסתיימים בגבוהות לבו של יוסף והשכחתו את בית אביו ועל כך נענש בניסיון של אשת פוטיפר ובזריקתו לבית הסוהר. ראו בראשית רבה פז ד: "ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף - הרהורי דברים היו שם. מי הרהר? יוסף הרהר. אמר: כשהייתי בבית אבא, היה אבא רואה איזה מנה יפה היתה שם והיה נותנה לי והיו אחי מכניסין בי עין רעה. עכשיו שאני כאן, מודה אני לך שאני ברווחה. אמר לו הקב"ה: הטליס! חייך שאני מגרה בך את הדוב". ראו דברינו **יוסף ואשת פוטיפר** בפרשה זו. אלא שגם בבית הסוהר לא סר חינו של בן פורת יוסף ולא סרה ממנו השגחת הקב"ה, ככתוב: "וַיְהִי ה' אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי חָסֵד וַיִּתֵּן חָנוּ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר".

²³ אנו מבקשים לסיים בדבר טוב ולהתחבר לדברינו במים הראשונים על הופעת השם הווי"ה בסיפור יוסף ואחיו ועל הרעיון שהעלינו בהערה 15 לעיל שאזכור שם הווי"ה אצל יוסף במצרים הוא במטרה לשמר את יוסף כחלוץ לפני המחנה היורד לגלות ורגע לפני שיכסה חושך תרבות מצרים ועוצמתה את שבת יעקב-ישראל הקטן. אם אכן כך, אזי יוסף בירידה למצרים קדם למשה בגאולת מצרים, בשילוב של שם הווי"ה. בדרשה לעיל, שידועה גם מפירושו של רש"י בתחילת פרשת וארא, יש תוכחה למשה והנגדה עם האבות, אבל בדרשות שראינו לעיל תיתכן אמירה רכה למשה וסגירת המעגל עם שם הווי"ה אצל יוסף (שאפילו פוטיפר ראה!). לאבות לא נודעתי בשם הווי"ה (אמירה שצריכה עיון, ראו רש"י והפרשנים על הפסוק בשמות ו ג), אבל ליוסף שירד ראשונה למצרים ומשך אחריו את אביו וכל בית יעקב – כן נודעתי, ואתה משה כעת סוגר את המעגל (שנפתח בפרשתנו).